

Данила Петровића у Црну Гору“. Радило се о повратку књаза Данила из Русије послје добијања руског одобрења да се прогласи свјетовним владарем Црне Горе. Спис је, према приређивачу књиге, настао на тај начин што је књаз Данило, враћајући се средином јула 1852. из Петербурга, предложио Вуку да му се придружи на путу за Црну Гору, а Вук, опет, свјестан значаја сусрета Црногораца са својим првим свјетовним владаром, није могао одолети искушењу да присуствује томе несвакидашњем догађају. Допис је са незнатним разликама у наслову и тексту објављен у 136. броју београдских „Србских новина“ за 1852. и на њемачком у 28. броју листа »Allgemeine Zeitung« за 1853. годину. Од списа који се односе на Црну Гору истичемо Вуков „Одговор на оптужбе против књаза Данила“ (објављен у истом њемачком листу као и претходни, а овећи извод донијеле су и „Србске новине“, иначе у преводу га је публиковао Јевто Миловић у „Стварању“ бр. 1—2 за 1969), записе „О бици на Мартинићима“, „Дјевојка у Црној Гори носи“ — врло сликовито дат опис ношње и слично.

У дијелу књиге који нам је представљен насловом Разни списи налази се више Вукових списа и биљешки на различите теме, почев од текста „Биљешке о Герхардовом преводу српских народних песама“, примједби на неке законске пројекте, записа из устанничких дана, по неколико записаних народних пјесама других народа (руских, бугарских и арнаутских), Вукових превода наших народних пјесама за Гетеа, списи које је Вук редиговао, па и „објављенија“ књига.

Пажњу читаоца мора привући прилично опширан поговор приређивача књиге Добрашиновића, дат под насловом „Вук и Црна Гора“ — подијељен на пет поглавља у којима су мајсторски углачаним и концизним стилком изложени: породично предање Караџића, Вукови односи са владиком Петром I, односи са Његошем — испољено је новије виђење осцилације тих односа, Вукове везе са књазом Данилом и Николом и изведен закључак да је Вук шест пута боравио у Црној Гори, да је о њој или у вези са њом написао седам радова, изузимајући рукописне забиљешке, да је обављао преписку са четири њена владара и двадесетак других личности, да је почев од првог издања Рјечника на његове књиге било преплатника из Црне Горе, наводи имена пјевача чије је пјесме Вук објавио и најзад констатује да су те везе биле узајамно врло крисне. У поговору приређивач књиге истиче Вукову стално присутну жењу за Црном Гором — завичајем својих предака.

Посебну вриједност књизи дају разне напомене и објашњења са мноштвом библиографских података — упућивања на литературу и, што је посебно важно, на разноврсну архивску грађу архива у земљи и иностранству. На крају књиге стоје и регистри личних и географских имена.

Ова Вукова књига какву нам је пружио приређивач Добрашиновић представља нов допринос науци у сагледавању живота и рада Вука Стефановића Караџића, али истовремено и користан приручни извор научним радницима више научних области.

Жарко Шћепановић

Balkanica III, издање Балканолошког института САНУ,
Београд 1972, стр. 1—686

Балканолошки институт Српске академије наука и умјетности, мада основан тек прије неколико година, стекао је у научној јавности не само у Југославији већ и у осталим балканским земљама, па и шире, завидан углед. Он је успио

да окупи знатан број научника који се баве истраживањима научних проблема Балкана, како у нас тако и у осталим балканским земљама.

Трећи број годишњака управо је пред нама (за 1972. годину). И ње-

гов садржај несумњиво потврђује чињеницу да је интересовање за балканолошке студије и феномене у последње вријеме порасло у свим балканским земљама.

Број имена која је Балканолошки институт преко свога годишњака окупио и њихова научна репутација увјеравају да су балканолошке студије и комплексно испитивање кретања на југоистоку Европе најзад добили нови садржај и одговарајуће мјесто у научном свијету.

Најновија свеска годишњака доноси широк избор научних прилога, који обрађују проблеме од праисторије, преко античког доба, средњег вијека, периода турске владавине и превласти на Балкану до савременог доба. Резултати и поруке појединих расправа, студија, саопштења и других прилога омогућавају читаоцу да потпуније сагледа и сазна истине из археологије, историје, технологије, културе, књижевности, лингвистике, умјетности и других области из различитих доба и епоха који су се смјњивали на Балканском полуострву, па и у његовом најближем сусједству.

Прва тематска цјелина у овом броју односи се на праисторијску археологију и означена је заједничким називом *Путеви и кретања праисторијских култура на Балкану*. Ту се истичу прилози: А. Бенац — О неким аспектима културних миграција у сјеверозападном Балкану, Д. Срејовић — Културе раног постгласијала у доњем Подунављу, В. Јовановић — Аутохтоне и миграционе компоненте раног неолита у Ђердапу, Е. Комша — Неколико проблема који се односе на крај неолита и почетак бронзаног доба у региону Понта и доњег Подунавља, Н. Тасић — О неким релацијама Панонске низије и централног Балкана у бронзаном добу, Р. Васић — Однос Аутаријата и Трибала и др. Ови радови у цјелини дају једну цјеловиту и заокружену синтезу о резултатима археолошких истраживања праисторијских култура, њихових путева и кретања на Балкану.

Друга тематска цјелина посвећена је историјским и културно-историјским феноменима средњег вијека. Ту су радови: Д. Драгојловић — Правни положај неоманихеја у византијским и словенским номоканонима, Б. Хан — Средњовјековна материјална култура на Балкану кроз архивску грађу Дубровника, В. Костић — Дубровник и шпанска армада, Б. Храбак — Трговина арбанашком и крфском сољу у XIII, XIV и XV веку, Г. Шкриванић — Egnazie Danti-Slavija, Г. Станојевић — Документи о завјери албанских првака из 1602. године.

Из новије историје такође има доста радова: Н. Фрагистаса — „Подела власти“ у грчком организовању рата за независност 1821—1827, Д. Ђорђевић — Утицај италијанског препорода на српску политику за вријеме анексионе кризе 1908—1909. Тема Идеје и покрети у Србији о српско-бугарској федерацији у току 1862. године предмет је расправе К. Џомбазовског. Совјетски историчар Ј. Писарев изнио је у свом раду — Велике силе и Балкан за време првог светског рата — врло занимљива запажања о улози Балкана у плановима и политичким комбинацијама великих сила очи и за вријеме првог свјетског рата. Не мање занимљив је прилог: Српски социјалисти о националном питању народа на Балкану до 1918. године Д. Лукача. П. Милосављевић пише занимљиву и доста оригиналну расправу о неким факторима друштвено-политичког значаја који су условили доношење „закона о заштити државе“ у Бугарској, Румунији и Југославији. В. Винавер — у раду КПЈ и балканска политика Југославије 1929—1934 — на темељу анализе историјске грађе и сазнања из литературе баца знатно више свјетлости на ставове КПЈ према балканским проблемима од 1929. до 1934. године, када рад југословенских комуниста није био нарочито истакнут из многих објективних и субјективних разлога.

И балканска етнологија је добила мјесто у овом броју годишњака. Од прилога из ове свеске најзани-

мљивији су: „О пореклу и типовима својине“ (М. Барјактаровић), „Принципијелна и методолошка питања савременог изучавања обичајног права“ (Ђ. Крстић), „Симболика магијског круга и кружења око покојника“ (Д. Антонијевић), мада су и остали радови од значаја.

Значајан је и круг тема из области упоредне књижевности и језика. Наводимо као посебно заним-

љиве прилоге: „Илирске пословице“ дубровачког латинисте Ђуре Ферића (М. Стојановић) и „О микроскопским балканским паралелизмима“ (М. Павловић).

Овај број годишњака садржи и веома богату рубрику осврта, приказа, билежака и извјештаја, На крају је врло богата библиографија, која такође доприноси реномеу ове публикације.

Миомир Дашић

Др Миливоје Перовић: „Топлички устанак 1917“
Слово љубве, 1971, стр. 392

Топлички устанак је једини устанак иза линије фронта на окупираној територији током првог свјетског рата у Европи. О њему је понешто писано између два рата, али све је то било далеко од озбиљније и темељитије обраде. Тога посла послје другог свјетског рата прихватио се Миливоје Перовић.

Ова монографија о устанку појављује се већ у трећем издању. Први пут је објављена 1954, а други пут 1959. године. Прва два издања писана су на основу материјала споредне вриједности који се чува у Војноисторијском институту ЈНА у Београду. Тај материјал био је добрим дијелом и проблематичан, јер га већим дијелом чине сјећања учесника у устанку дата послје првог свјетског рата. Ово треће издање, међутим, темељи се на богатој архивској грађи која се чува у архивима у Софији. У софијским архивима, поред грађе бугарских окупаторских команди у Србији и цивилних власти, налази се и грађа истакнутих комитских вођа у устанку, као архива Косте Војиновића и дневник Тошка Влаховића, које су бугарске власти заплјениле.

На почетку рада, писац даје неколико географских, историјских и других података о крају гдје је устанак избио, у жељи да читалац боље схвати зашто је устанак избио баш у топличком крају. У другом, трећем и четвртм дијелу књиге говори се о стању под бугарском окупацијом, о бугарској

политици денационализације српског живља у Поморављу, о теорији о „Бугар-Морави“. Писац обрађује питање покретања устанка, долазак Косте Пећанца и његову улогу у устанку, а затим говори о састанку устаничких вођа у Обилићу 8—9. фебруара 1917. године, на којем је донесена одлука о дизању устанка, организационим и материјалним питањима.

У петом дијелу књиге, на око 80 страница, обрађен је устанак и низ питања у вези са њим, као: организација устаничке војске на ослобођеној територији, гледање устаника на диверзантске акције, и на слободну територију, вођи и концепције устанка, жене-борци у устанку итд.

У шестом дијелу књиге обрађени су догађаји и борбе послје угушења устанка до средине новембра 1917. године — тачније речено: до погибије Косте Војиновића, најмаркантније личности устанка. У том дијелу обрађени су: злочини окупатора на устаничкој територији, рад Косте Пећанца и његов напад на Босилград, однос Косте Пећанца и осталих устаничких вођа послје угушавања устанка.

Монографија је добро документована.

Писац са особитим поштовањем говори о свијетлом лику Косте Војиновића, као што смо већ и рекли, најмаркантније личности устанка. О њему је имао и највише података. Дужну пажњу посветио је и групи комита из Црне Горе, који